

lepota oblikovanja. A. Albalat (*Le travail du style*) mu očita »nemarnost, ker nikoli ne popravlja in ne izboljšuje izraza, kvečjemu le misel spremeni, pušča pa, da se ponavljajo iste besede in celo banalni izrazi.« Taka brezhibnost je romanska in klasična, gojil jo je nekdanj pač tudi Stendhal, ko se je v bitki pri Berezini vsak dan javil predstojniku po predpisih oblečen in gladko obrit. — V novejši francoski kulturi pa je prevladal galski element, ki mu je prosto javljanje duha več kot utrjena oblika. Na njegovo stran se je obrnil tudi kritični duh Stendhala, ko slika z mržnjo v povesti gladko in korektno površino nanovo se obujajoče klasične kulture. Despotizem zunanjih oblik dovoljuje le še igro razumske duhovitosti, prepoveduje pa kot neolikano vsako senco čuvstva in notranjih nagibov, zato uspevajo le še ljudje zunanosti in hinavščina, življenjska energija pa izginja iz družbe. Kakor stavi tej v bistvu aristokratsko senilni kulturi nasproti kot največjo življenjsko vrednoto spontane pojave čuvstva in strasti, tako stremi tudi njegov slog po osebni izrazu, ne po objektivni dovršenosti, po dojetju življenjskega trenutka in njegove sile, ne po korektni lepoti klasicizma. V življenju zasmehuje nadosebne razumske oblike, hoče pa tudi kratke stavke (538, 547 i. dr.), kjer so logične podrejenosti malo opazne. Toda to še ni impresionizem, ki predoča le vstajajoče življenje in ga ne vrednoti, življenje je pri njem vrednoteno in to ga veže z našo dobo prav tako kot prepričanje, da je življenje več kot umetnost, da je umetnost zato tukaj, da pokaže življenjsko vrednoto. To je on tudi v polni meri storil, ko je pokazal na rast energije iz nacionalnega čuvstva, na srečo življenjskega trenutka. V klasičnem romanu uživamo umetniško oblikovanje v gradbi stavka, dejanja, značajev, pri Stendhalu je užitek v spoznanju življenjske resnice in v magičnih bliskih svetlobe, ki osvetljujejo temno skrivnost. Psihološki realizem je umetnost odkrivanja življenja v njegovi notranjosti. Dr. J. Šile

Iz sodobnega srbsko-hrvatskega književnega življenja (Misli, portreti in ocene.)

1. Paberki o srbskohrvatskih stikih z nami v zadnjih letih.

Ljubica Janković je drugi izdaji svoje čitanke »Iz slovenačke književnosti« (1932) dodala kratek pregled medsebojnih književnih stikov, ki pa je — razen njene osebne bibliografije — strašno pomanjkljiv in površen in niti v najširših obrisih načrtan. Pri tem sem pomislil, da bi že bil čas, da kdo sistematski obdela naše medsebojne kulturne stike v posebni monografiji, kot jih z jezikoslovnega stališča piše Breznik, in ne samo za starejšo dobo, kjer so posamezna razdobja že raziskana in so vloge posameznikov že deloma ugotovljene, a še ne pregledno zbrane, temveč predvsem za povojno dobo, da se s fakti ugotovi, koliko smo se v teh letih političnega edinstva notranje kulturno spoznali in koliko je naša literatura postala sestavni del jugoslovanske literature, o kateri enoviti celoti mnogi več ne dvomijo. In še to: v koliko smo k temu pripomogli Slovenci sami in kaj so si oni sami prisvojili od našega? S tem pa sem samo postavil problem in ga ne mislim rešiti. Ne mislim se namreč spuščati v vrednotenje preteklosti, namen imam

samo opozoriti na material, iz katerega je prav v poslednjih letih zajemalo srbskohrvatsko čitateljsko občinstvo poznanje o našem literarnem življenju.

Vsekakor je informiranje o vseh književnih novostih na obeh straneh naloga in dolžnost dnevnega časopisja. Nesporno pa je tudi, da se je slovensko časopisje (Slovenec, Jutro, Dom in svet, Ljubljanski zvon) točneje in redneje, rekli bi lahko povsem sistematski oziralo na srb.-hrv. književne pojave, dočim so Srbohrvati — razen nekaterih zagrebških dnevnikov — šli molče mimo nas. V najboljšem primeru so bili odvisni od slovenskih sotrudnikov, ki še sedaj vršijo najboljšo vlogo posredovavcev (Potokar v Politiki, Borko v Pravdi, dr. Plešić v Životu i radu i. dr.) Le od časa do časa je kak književni reporter vzbudil senzacijo s književnim pismom, pa ne pri njih, ampak — pri nas s svojo netočnostjo in pristranostjo, najraje z napadom na katoliško usmerjene pisatelje (n. pr. na Bevka, Nov. lit. 1929, Drainac, ki niti ob obletnici z novim pismom iz Ljubljane ni popravil krivice, ki jo je zagrešil), ali pa naivnostjo (Marković). In celo zreli pisci so iskali pri nas — ne kulturnih dokumentov, ampak — najlepšo žensko (Crnjanski za Vreme). Prav v zadnjem času se mogoče obrača na boljše (n. pr. Dukić o Gradniku v Politiki (febr. 1935). Prepričan pa sem, da tega nezanimanja za našo lepo knjigo (za erotično-banalni list Fortuna je bilo dosti reklame) ni bilo krivo samo nepoznanje jezika, ampak tudi — trgovske zveze. Dnevni časopisi stoje namreč na trgovski podlagi in dolžnost naših založb bi bila, da ne pošiljajo recenzijskih izvodov samo poznanim revijam, ampak tudi dnevnim časopisom, ker ti ustvarjajo javno mnenje; njih dolžnost pa bi bila, da prinese vsaj reklamni oglas. Tisti, ki bo organiziral to trgovsko plat naše knjige na jugu, bo izvršil veliko delo.

Bolje je bilo zadnja leta z revijami, znanstvenimi in strokovnimi glasili in to večinoma radi Slovencev samih, ki so sodelovali z izvirnimi umetniškimi prispevki (Gradnik v Srb. Knj. Gl., predvsem pa socialistični levičarji v Stožeru, Savremeniku, Novi literaturi, Književniku i. dr.) ali pa z rednimi informativnimi ocenami novih knjig (Potokar v Srb. Knj. Gl. in Kokaljeva) in s članki (zlasti Borko v Srb. Knj. Gl., v Jugoslovenu i. dr.). V znanstvu pa bi omenil članke v Nar. Enciklopediji, Rešetarjevem in Bulićevem vse-slovanskem zborniku, razne filološke članke, katerim je svojstvena komparativna metoda (Skok). Pod strokovnimi glasili pa mislim razne stanovske revije (Arhitektura, Prof. glasnik itd.). Sem bi spadala tudi združena strem-ljenja za mednarodno reprezentanco (razne antologije proze, n. pr. Jovanovičeva, in lirike prevedene na tuje jezike), ki bi dala zanimive rezultate, da jih pregledamo s slovenskega vidika. Pa tudi Srbohrvati sami so spre-jeli marsikatero našo novost z velikimi simpatijami in s pomembnimi ko-mentarji. Tako se je Zagreb zanimivo razpisal ob Finžgarjevem jubileju in obisku, ob Magajnovem 'Gornjem mestu' in Cerkenikovem »Kroz rat«, ko so ga levičarji proglasili za Cankarjevega naslednika, ob Adamiču in ob Vodnikovem »Borivcu«. Srečko Kosovel pa je že itak več let v ospredju zanimanja tako pri Hrvatih kot pri Srbih. (Mihovilović, Književna krajina, Razvršje.) Književne studije iz naše snovi niso več tako redke: Bartulović, znanec iz »Književnoga juga«, predava o slovenski moderni na Kolarčevi

narodni univerzi, Maraković piše o Finžgarju, Preglju in Magajni najboljše stvari, ki jih bo moral imeti v evidenci vsak naš literarni kritik; Izidora Sekulić piše razprave o religiozni liriki na osnovi »Slovenske religiozne lirike« in to z razumevanjem religioznih problemov, ki je tako redko v srbhr. literarni kritiki kot sploh v celotni srbski psihi; Ljubica Janković najraznovrstnejše priložnostne članke iz najrazličnejših dob našega razvoja (o Levstiku, Prešernu, Cankarju, Ketteju itd.) po najrazličnejših srbskih časopisih in izvestjih; Milena Janković o dramah Iv. Cankarja (Misao 1932), kjer rabi skrajno realistično merilo za skrajno idealistične umetnine itd. Kot se vidi, smo se v revijah premaknili z mrtve točke vsaj v toliko, da smo vzbudili zanimanje srb. hrv. lit. kritikov, kjer se priznanim starejšim posredovavcem (Gavrilović, Petravić, Djonić, P. Popović, Sekulić, Maraković, Bartulović) pridružujejo mlajše sile (Mihovilović, Dulibić, L. Janković, Djukić, Esih itd.). Podčrtati je treba knjižne izdaje naših prevodov v zadnjih letih; poleg Pregljevih »Božjih medjaša« (Društvo sv. Jeronima) in Cankarjevih novel v Srb. Knj. Zadrugi (pr. Šian-Bartulović 1932), je izšel Finžgarjev roman »Pod slobodnim suncem« (ponatis iz Venca) in njegova novela »Služavka Anka« (Zagreb), Cerkenikov imenovani roman »Kroz rat« (Prostitutka Zoša, Zagreb) zlasti pa Župančičev ilustrirani »Ciciban« (Zagreb); dalje še Magajnova novelica »Gausit« (celo trikrat), »Slivarice« itd., črtice Cankarjeve in Mrzelove v Srb. Knj. Gl., pesmi Kosovelove (Banjaluška Književna krajina in Nikšićko Razvršje) in celotni prevod »Dume« (Dulibić v Soc. reviji Šibenik). Zagrebško izdanje antologij Prešerna in Gregorčiča (Narodna knjižnica) pa sta že namenjeni jugoslovanski šoli; semkaj moremo šteti tudi že imenovano čitanko Lj. Jankovićeve (2. izdajo) in T. Djukića prepev skoraj celotnega Prešerna obenem s prvotnim slov. originalom (F. Prešeren, Pesme, Školski pisci 22. Beograd 1932), ki je kljub strastni polemiki s T. Potokarjem (Slovenec, Politika) vendarle precej boljši kot prevodi prednikov, nekajkrat celo zelo dober. (Prvo kitico trpko-močne »Kam?«, ki jo je L. Janković v prvi izdaji prevela žensko-naivno: »Pitate me svi sigurno — kuda lutam tako žurno?« je T. Djukić prepel — če že ne povsem dobro — vsaj krepko z moško rimo, ki je pri srbskih pesnikih tako redka: »Kud u nemiru lutam svom — pitate, kud i cilju kom?«)

Najzanimivejše bi bilo nekoč pregledati vso slov. lit. snov po srb. hrvatskih učilih, čitankah in antologijah, kakor tudi po lit. zgodovinah. Videli bi, da tudi Slovenec, kadar piše o naših zadevah za Srbohrvate, nima dovolj odločnosti, da bi nas predstavil kot bi bilo treba, in postane nam samim krivičen. Kot dokaz: F. Poljanec: »Istorična gramatika srb. hrvatskog jezika« (1932), ki je brez brižinskih spomenikov, in brez ozira na Štrekljeve in Breznikove razprave, komaj malo na Ramovša demonstrira razvoj slov. književnega jezika na eni nar. pripovedki, prepisani iz Bernerkerja in eni Prešernovi pesmi, in to poleg tega, da slov. jezik predstavi kot kajkavski dialekt jugoslov. jezika. Isto je z njegovo »Istorijo stare jugoslovanske književnosti« (1932), kjer hoče prikazati »književni rad sva tri plemena kao celina i u duhu jugoslov. ideologije... njih zajedničko poreklo i medjusobne veze« (Predgovor). Tako je od 165. str. odpadlo na slov. lit. 10 str. in to

s primeri vred (prvi brižinski spomenik in ena Trubarjeva pesem) in na vso protireformacijo s Hrenom — 7 vrstic. In če Slovenec zapiše o novejši periodi jugosl. literature besede: »Pošto je uveden jedan pravopis i jedan književni jezik, nestaje pokrajinskih književnosti, a stvara se zajednička književnost, koja obuhvata sve naše krajeve« (str. 8), si je pač učencu težko predstavljati, da se kljub takim izjavam ex cathedra slovenska književnost vedno lepše razvija. Sicer pa bom o osnovi in pogrešnosti takih sintez zapisal svojo misel malo kasneje. Poleg takih jugosl. učil, ki so vsa ekscerpirana iz Prijateljeve srbske informativne studije in Grafenauerjeve šolske knjige (Popović, Poljanec, Jotić, ki piše o Basarju, da je rojen iz »episkopije Luke« — Škofje Loke, Veljović Savković), je še več jugosl. pesniških antologij. Tako S. Beševića: Djačka antologija, ali J. Živanovića: Primeri iz nove književnosti (1. i 2. knjiga), kjer so slovenski pesniki, ki so predvideni v šolskem programu, izbrani na »brzo roko«. Tako je v najnovejši knjigi »Antologiji najnovije lirike« (1932) A. Žeželj predstavil Aškerca kot — lirika in Cankarja — seveda — s slabimi pesmimi iz Erotike, ki je med Srbi radi svoje usode zelo v časti (Cf. L. Janković, ki citira tudi njegovo pesem Mahniču). Lepo pa je vsekakor, da se je rajni Lapčević v svoji »Teoriji književnosti« (1932) oziral tudi na najmlajše slov. pesništvo (A. Vodnik). Kako pa je s slovenskimi sestavki v čitankah, je pa poglavje zase, kajti zelo težko naletite na članek, ki bi ne imel — napak. Pregledal sem čitanke Prodanovića, Pavlovića in Vulovićeve in moram reči, da so glede na slov. tekste večinoma prepisani iz naših starejših čitank. Vsekakor najizbranejše in glede na slovenščino najčistejše so Prodanovićeve knjige. Pri Pavloviću sem zasledil Župančičev »Slap« v čitanki za — 2. razr. in še to — z napakami. Le kdo ga bo razumel? Pri Vuloviću pa ima samo Aškerčeva pesem »Svetinja« (Čit. za 4. razr. 1932, str. 194), ki ima 7 štirivrstičnih kitic, nič manj kot — 22 napak, Lavtižarjev opis Save-dolinke (1 stran pa — 27 tiskovnih (?) napak. In tako vse vprek. Vprašanje pa je, v koliko se ti sestavki sploh čitajo v šolah in kako se v njih na osnovi takih virov predava naš jezik in naše slovstvo? Sicer je to vprašanje, ki spada v stanovsko glasilu, vendar nas zanima v toliko, da moremo ugotoviti, da se osnovno poznanje naše književne preteklosti širi ex officio v vseh srbhrv. učbenikih narodnih znanosti v smislu osnovne ilirske ideologije, praktično pa z — najmanjšim uspehom. Na osnovi teh in takih virov in znanem nepoznanju našega jezika, kot se vidi celo iz učil, iz katerih naj bi se ga naša mladina naučila, je vsakomur jasno, zakaj v zadnjih letih zanimanje za naše kulturno življenje iz lastnih pobud pri njih ni nič napredovalo. Slej ko prej temelji njihovo znanje na delih, ki so jih Slovenci sami priredili zanje, tako na Prijateljevi »Slovenački književnosti« (1906, 1920), ki za 20. stol. ni zadosti popolnena, na zborniku »Slovenačka« (Srb. Knj. Zad. 1928), o katerem pa vemo, kako malomarno ga je izdala založba, ki je svojevoljno posamezne odstavke in z njimi nekatere pomembne pesnike (Preglja) naravnost ven vrgla, »Naša Slovenačka« (pri Novi Evropi in Prof. Glas.), almanahu »Julijska Krajina« (1930), na člankih v Narodni Enciklopediji in antologijah novel, ki sta jih zbrala Ilešić in Kvedrova. Sicer pa na studijah L. Janković in prevodih Pre-

šerna (Stranimirović, Djukić, studija P. Popovića), Cankarja (Fabjančič, Ivković, Šain Bartulović) in drugih, ki sem jih že navedel v tem pregledu svojih paberkov. Kako pa je z gledališči in gostovanji Pen-kluba, je vsem znano. V ostalem pa je odločilna Pavla Popovića priložnostna »Jugoslovenska Književnost« (Cambridge 1917), ki daje osnovno orientacijo vsej srbhrv. publiki in smer vsem, ki pišejo podobna dela. Ta knjižica je namreč (za Murkom) prvi in mogoče najboljši poizkus sintetično prikazati jugoslovansko književnost kot notranjo celoto, obenem pa tudi dokaz, da je vsako tako prizadevanje zelo — problematično.

Tine Debeljak

ZAPISKI

John Galsworthy, borec za etično poslanstvo pisateljskega stanu

John Galsworthy, veliki, z Nobelovo nagrado za l. 1932 nagrajeni angleški pisatelj, predsednik mednarodne zveze P. E. N. klubov je mrtev. O njegovem pisateljskem delu, ki je iz prevodov znano tudi Slovencem, bomo poročali v prihodnji številki našega lista. Danes pa se ga spominjamo kot borca za etično poslanstvo književnosti, za katero se je boril kot plemenit človek, ki je doživel grozote svetovne vojne, zadnjih enajst let pa kot predsednik svetovne zveze književnikov, ki v okr. 50 P. E. N. klubih družijo pisatelje vsega sveta za ideale pravičnega sožitja med narodi. Kot predsednik P. E. N. klubov je Galsworthy res živel za idejo, ki jo je njihova ustanovnica Mrs. Dawson Scott zamislila kot njihov temelj. V celi vrsti važnih načelnih izjav je izoblikoval to idejo in ji dal jasno, kratko formulacijo, katero je proglasil kot vodilo klubom na IX. mednarodnem kongresu v Hagu l. 1931. Poleg tega vodila je važen njegov članek »International thought« (Mednarodna misel) v Times-u l. 1925, ki ga je v njegov spomin ponatisnila v prevodu J. T.-a zagrebška Nova Evropa v februarjem snopiču l. 1933*. Svojo zadnjo poslanico pa je naslovil na svetovni P. E. N. na X. mednarodnem kongresu l. 1932 v Budapešti, ko je opazil, da razni pretirani egoistični nacionalizmi in nasilni internacionalizmi ogrožajo jasnost načel, na katerih stoji in ž njimi pade ta organizacija.

V članku »Mednarodna misel«, ki je bil napisan še pod neposrednim vtisom vojske, je takole označil etično poslanstvo književnikov: »...Na tri načine morejo pisatelji kot taki sodelovati pri delu za olajšanje bodočnosti sveta. Bodo naj najprej prijateljsko razpoloženi in gostoljubni do pisateljev drugih dežel, — za to je mednarodni P. E. N. klub v svojimi podružnicami, ki številčno naraščajo. Njegovi člani priznavajo in izpovedujejo načelo, da so dela domišljije, torej stvarno vsa umetniška dela last vsega človeštva in ne samo dežele, kjer so nastala; da je pomenilo na primer dejstvo, da so v času vojske z Nemčijo ljudje nehali čitati nemško pesništvo, poslušati nemško glasbo in gledati nemške slike, škodljivo neumnost, ki se ne sme ponoviti.

* Originalni tekst glej v zbirki Galsworthyjevih esejev »Castles in Spain and other screeds« v Tauchnitz Edition, 1928, pod št. 4837.